

تن شهر و جان زیارت

بازخوانی شهرکاشان از منظر آیین زیارت

www.ketab.ir

مؤلف: زهرا چیت ساریان

عضو هیأت علمی دانشگاه فنی و حرفه ای

تهران ۱۳۹۶

معماری و شهرسازی Architecture and Urbanism

تن شهر و جان زیارت: بازخوانی شهرکاشان از منظر آیین زیارت / مؤلف زهرا چیت سازیان - عضو هیأت علمی دانشگاه فنی و حرفه‌ای، تهران: سازمان چاپ و انتشارات، وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه. ۱۳۹۶.
۱۷۲ ص.

ISBN: 978-964-422-865-0

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.
چاپ اول: ۱۳۹۶.

۱. بازخوانی شهرکاشان از منظر آیین زیارت. ۲. زیارت. ۳. «معماری و شهرسازی» - ایران - کاشان. ۴. Pilgrimage - Iran.
Architecture and city Kashan. ۵

الف. چیت سازیان، زهرا، ۱۳۶۶، پ. ایران. سازمان چاپ و انتشارات، وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه.

رده بندی کنگره: ۹۱۳۹۶ ج ۵۶ الف / ۲۱۱۵ DSR

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۹۳۶

کتابخانه ملی ایران: ۴۳۷۵۷۸۷

شرکت چاپ و انتشارات

سازمان اوقاف و امور خیریه

تن شهر و جان زیارت

بازخوانی شهر کاشان از منظر آیین زیارت

مؤلف: زهرا چیت سازیان

طراحان جلد: محمدرضا ملا حسینی، سینا زارعی

ارگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و انتشارات
سازمان اوقاف و امور خیریه

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۵۰۰۰ ریال

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار
سازمان اوقاف و امور خیریه است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۴-۲۲-۸۶۵-۰

ISBN: 978-604-422-865-0

چاپخانه، انتشارات، پخش و فروشگاه:

کیلومتر ۵ جاده مخصوص کرج، نبش سه راه شیشه مینا، تهران ۱۵۳۱۱۱۳۹

تلفن: (چهار خط) ۴۴۵۱۳۰۰۲، نمابر: ۴۴۵۱۴۴۲۵، انتشارات و فروشگاه: ۰۲۱-۵۲۹۶۰۱

تلفن پخش: ۴۴۵۱۴۴۱۱، تلفکس پخش: ۴۴۵۲۵۴۹۹

پخش و فروشگاه شماره ۲:

پخش فرهنگ: خیابان انقلاب اسلامی، خیابان اردیبهشت، خیابان لبافی نژاد به طرف کارگر

جنب اغذیه فروشی، شماره ۲۶۶، واحد ۵، تلفن: ۶۶۴۸۲۱۵۰

انتشارات و پخش بیهق: میدان انقلاب اسلامی، خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۲۹۴، طبقه اول، واحد ۵، تلفن: ۶۶۴۹۹۹۲۸-۹

www.chapentesharat.ir

فهرست

۱۱	تقریظ
۱۳	پیشگفتار
۱۷	مقدمه
بخش اول- زیارت چیست؟ کاشان کجاست؟	
۲۵	۱. زیارت زیارت
۲۵	۱-۱. معنای زیارت
۲۶	۲-۱. مراحل مشترک زیارت ادیان
۲۹	۳-۱. زیارت در اسلام
۲۹	۱-۳-۱. آداب زیارت
۳۱	۴-۱. قرائت ایرانیان مسلمان از زیارت
۳۲	۱-۴-۱. هدف زیارت؛ دیدار مزور
۳۳	۲-۴-۱. رویدادهای ملازم سفر زیارت
۳۴	۳-۴-۱. اوقات زیارت
۳۵	۲. زیارت کاشان
۳۵	۱-۲. پیشینه تاریخی کاشان
۴۱	۱-۱-۲. کاشان پناهگاه علویان
۴۴	۲-۱-۲. ارادت کاشانیان به اهل بیت علیهم السلام
۴۵	۲-۲. کاشان مزار

- ۴۶..... ۲-۱. انواع زیارت در کاشان
- ۴۷..... ۲-۲. مقیاس های گوناگون زیارت در کاشان
- ۴۹..... ۲-۳. زیارتگاه های کاشان
- ۵۴..... ۲-۴. سندی درباره تاریخچه برخی زیارتگاه های کاشان
- ۵۶..... ۲-۵. زیارتگاه های کاشان در تاریخ شهر
- ۵۶..... ۲-۶. مراتب زیارتگاه ها در کاشان

بخش دوم - شهر و زیارت

- ۶۳..... ۱. پرسش از نسبت شهر و زیارت
- ۶۴..... ۱-۱. مقصودمان از شهر و از زیارت
- ۶۵..... ۱-۲. جن های نسبت شهر و زیارت
- ۷۱..... ۱-۲-۱. زیارت و انتظام شهر
- ۷۳..... ۲. شهر و انتظام آن بر نظر پروپورت
- ۷۳..... ۱-۲. نقد نظریات غرب درباره شهر
- ۷۴..... ۲-۲. پیدایش شهرها
- ۷۶..... ۲-۳. محیط و عوامل انتظام آن
- ۷۷..... الف) فضا و انتظام آن
- ۷۷..... ب) معنا و انتظام آن
- ۷۸..... ج) ارتباط و انتظام آن
- ۷۹..... د) زمان و انتظام آن
- ۸۰..... ۲-۴. مقصود از انتظامی که زیارت به شهر می دهد
- ۸۱..... ۲-۴-۱. مراتب گوناگون انتظام حاصل از زیارت

بخش سوم - تن شهر و جان زیارت در کاشان

- ۸۷..... ۱. زیارت و فضا در کاشان
- ۸۸..... ۱-۱. قرائت مسیرهای شهر کاشان از منظر زیارت
- ۹۰..... الف) مسیرهای اصلی شهر
- ۱۰۰..... ب) مسیرهای محله ها و مسیرهای بین محله ها
- ۱۰۴..... ۲-۱. قرائت مراکز محله ها از منظر زیارت
- ۱۰۸..... ۳-۱. قرائت تکیه ها از منظر زیارت
- ۱۱۵..... ۴-۱. قرائت زیارتگاه ها از منظر زیارت

۱۲۱	۲. زیارت و معنا در کاشان
۱۲۲	۱-۲. معنابخشی زیارت به شهر
۱۲۴	۲-۲. معنابخشی زیارت به مکان
۱۲۵	۳-۲. زیارت و پیدایش و آبادانی کاشان در نظر مردم
۱۲۹	۴-۲. زیارت و هویت شهر و مکان هایش
۱۳۳	۵-۲. آثار معنابخشی زیارت در کاشان
۱۳۴	الف) در مرتبه شهر
۱۳۵	ب) در مرتبه مکان های شهر
۱۳۹	۳. زیارت و زمان در کاشان
۱۳۹	۱-۱. اعتقاد به زیارت و تشریف زمان ها
۱۴۱	۲-۳. زیارت و نظام زمان
۱۴۹	۴. زیارت و رابطه آن در کاشان
۱۴۹	۱-۴. ساکنان یک محله
۱۵۱	۲-۴. ساکنان محله های مختلف
۱۵۲	۳-۴. مردم از نقاط گوناگون شهر
۱۵۳	۴-۴. مردم روستاهای اطراف و محله های شهر
۱۵۵	۵. زیارت و انتظام شهر کاشان
۱۵۵	۱-۵. لایه اول: زیارت و انتظام زیارتگاه
۱۵۶	۲-۵. لایه دوم: زیارت و انتظام تکیه
۱۵۶	۳-۵. لایه سوم: زیارت و انتظام مرکز محله
۱۵۶	۴-۵. لایه چهارم: زیارت و انتظام محله
۱۵۸	۵-۵. لایه پنجم: زیارت و انتظام شهر
۱۶۱	مؤخره کتاب
۱۶۳	در ادامه این پژوهش
۱۶۵	کتاب نامه

پیشگفتار

از سال‌ها پیش در همان سال‌های آغازین آن که وارد حوزه معماری شدم یکی از دغدغه‌هایم وضعیت معماری امروز ایران بود. همان‌ای که تهی از معنا و از خاستگاهی نا آشنا و بدون کمترین پیوندی با فرهنگ و باورهای ایرانی، هم‌رزد در گوشه و کنار سرزمینمان نضج می‌گرفت. همواره با این پرسش روبرو بودم که چرا میان غرب و رباورمان با معماریمان چنین گسستی وجود دارد؟ چرا معماری امروزمان از اعتقاد و باورمان دور است؟

در ادامه دوران تحصیل زمانی که بیشتر با معماری گذشته ایران آشنا شدم دریافتیم چنین گسستی میان معماری و اعتقاد و باور مختص معماری امروز نیست. در گذشته، معماری ما چنین نبوده و با اعتقادات و آیین‌ها و فرهنگمان پیوسته بوده و بلافاصله مظهر آن بوده است. از آن پس می‌خواستیم بدانیم که به راستی در معماری گذشته چگونه اعتقاد و باور با موجودی چون معماری که از جنسی دیگر است ارتباط داشته است؟ چگونه ممکن است میان معماری که موجودی کالبدی است و عینی و باور و اعتقاد نسبت یا نسبت‌هایی وجود داشته باشد؟ بر اساس چه ساز و کارهایی این چنین نسبت‌هایی پدید می‌آید؟

به راهنمایی استاد گران قدرم آقای دکتر مهرداد قیومی بیدهندی با آیین زیارت و نسبت‌هایی که با معماری می‌تواند داشته باشد آشنا شدم. بررسی نسبت میان آیین و اعتقاد زیارت با شهر و آثار معماری مصداق همان پرسش دیرینم بود.

با آغاز مطالعه بر موضوع زیارت اهمیت آن هر روز برایم روشن‌تر می‌شد. زیارت را از رایج‌ترین رویدادهای اجتماعی ایرانیان در گذشته یافتیم. دریافتیم که زیارتگاه‌های فراوانی در جای جای سرزمینمان وجود دارد که گاه زندگی مانند گذشته در آن جاری نیست. از آنجا که آثار معماری

و شهرت‌ها کالبد نیست، بلکه کالبدی است ملازم رویدادهایی که در آن به وقوع می‌پیوندد، بدون شناخت رویدادها که جلوه‌های اعتقادات و باورها و فرهنگ مردم شهرند راه به شناخت عمیق آثار معماری و شهرنخواهیم برد. شناخت رویداد زیارت و بررسی نسبت آن با آثار معماری می‌توانست گامی با اهمیت در شناخت معماری گذشته سرزمینمان باشد.

همین‌طور شهرها و بناهای زیارتی که از گذشته برایمان باز مانده‌اند در گذر زمان نیاز به مرمت‌ها و بازسازی‌های اصولی دارند. برای مرمت و بازسازی این بناها و شهرها بایستی زیارت را به خوبی فهم کرد. نسبتش را با این آثار تبیین کرد و سپس دست به مرمت زد.

کتابی که اکنون پیش روی شماست حاصل پژوهش پیرامون این دغدغه است. امید دارم که این کتاب به کار معمارانی آید که به آینده این سرزمین امید دارند، آنانی که دست‌یابی به معماری سرآه و باوریت برای این سرزمین را در سر دارند. همچنین بتواند گره‌هایی از تاریخ معماری سرزمینمان را بشکاید و محققان را در فهم آثار معماری و شهرهای ایران یاری دهد. این کتاب و پژوهش‌هایی را این دست بتواند راهنمای کسانی باشد که مسئولیت صیانت از زیارتگاه‌ها و شهرهای زیارتی کشور را دانا و دانا با کمک آن بتوانند مطابق آیین زیارت و هماهنگ با آن بناها و شهرها را مرمت و بازسازی کنند.

قطعا پژوهش پیرامون چنین موضوعی که بسیار نوباست خالی از اشکال نیست. پس مرا از دانستن اشکال‌های محروم نسازید و با نظرات و پیشنهادتان ادامه راه این پژوهش را بر من هموارتر سازید.

از خدای مهربان بسیار سپاسگزارم که توفیق انجام این پژوهش را به من عطا فرمود و سبب شد در دوره‌ای از زندگی‌ام پای در راه زیارت بگذارم. راه دشواری که گریاری خداوند نبود هرگز به سرانجام نمی‌رسید.

بر خود لازم می‌دانم از همه بزرگوارانی که مرا در راه انجام این پژوهش یاری کردند تشکر کنم؛ از استاد گرانقدرم دکتر مهرداد قیومی بیدهندی که حقیقتاً آشنایی با ایشان را از روزی‌های الهی می‌دانم که خداوند در زندگی نصیب کرده است. ایشان که برکت وجودشان مسیر سلوک علمی مرا بسیار متأثر کرد و دستگیری‌های بسیارشان از آغاز انجام پژوهش از هر جهت یاری رسان بنده بود. اساساً آشنایی با موضوع زیارت و قدم گذاشتن در این راه را مدیون ایشانم. از خانم دکتر زهرا اهری گرامی که دقت نظرهای علمی‌شان در مسیر تحقیق به خصوص در حوزه شهر بسیار برایم الهام بخش و راهگشا بود.

از آقای مهندس سید محمد بهشتی بزرگوار که گفت و گو با ایشان در طول فرآیند تحقیق راه را بر من هموار می کرد و هر بار در مسیر تحقیق درهای جدیدی به روی من می گشود. از پدر بزرگوارم دکتر امیرحسین چیت سازیان که در حوزه تاریخ کاشان و کاشان شناسی از مشاوره هایشان بسیار بهره بردم. از همسرم که مشوقم در انتشار این اثر بودند و با همفکری ها و همراهی هایشان زمینه ساز چاپ این اثر شدند. از مسئولین محترم مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام که برای انتشار این اثر ما را یاری کردند. و در پایان نهایت شکر خود را از مسئولین محترم سازمان اوقاف و امور خیریه که انتشار این کتاب را پذیرفتند اعلام می دارم. نکات و نظرات خوانندگان گرامی این کتاب برای بنده ارزشمند است و می تواند راهگشای ادامه مسیر این پژوهش باشد.

زهرا چیت سازیان

اسفند ماه ۱۳۹۶

chitsazian.z@gmail.com